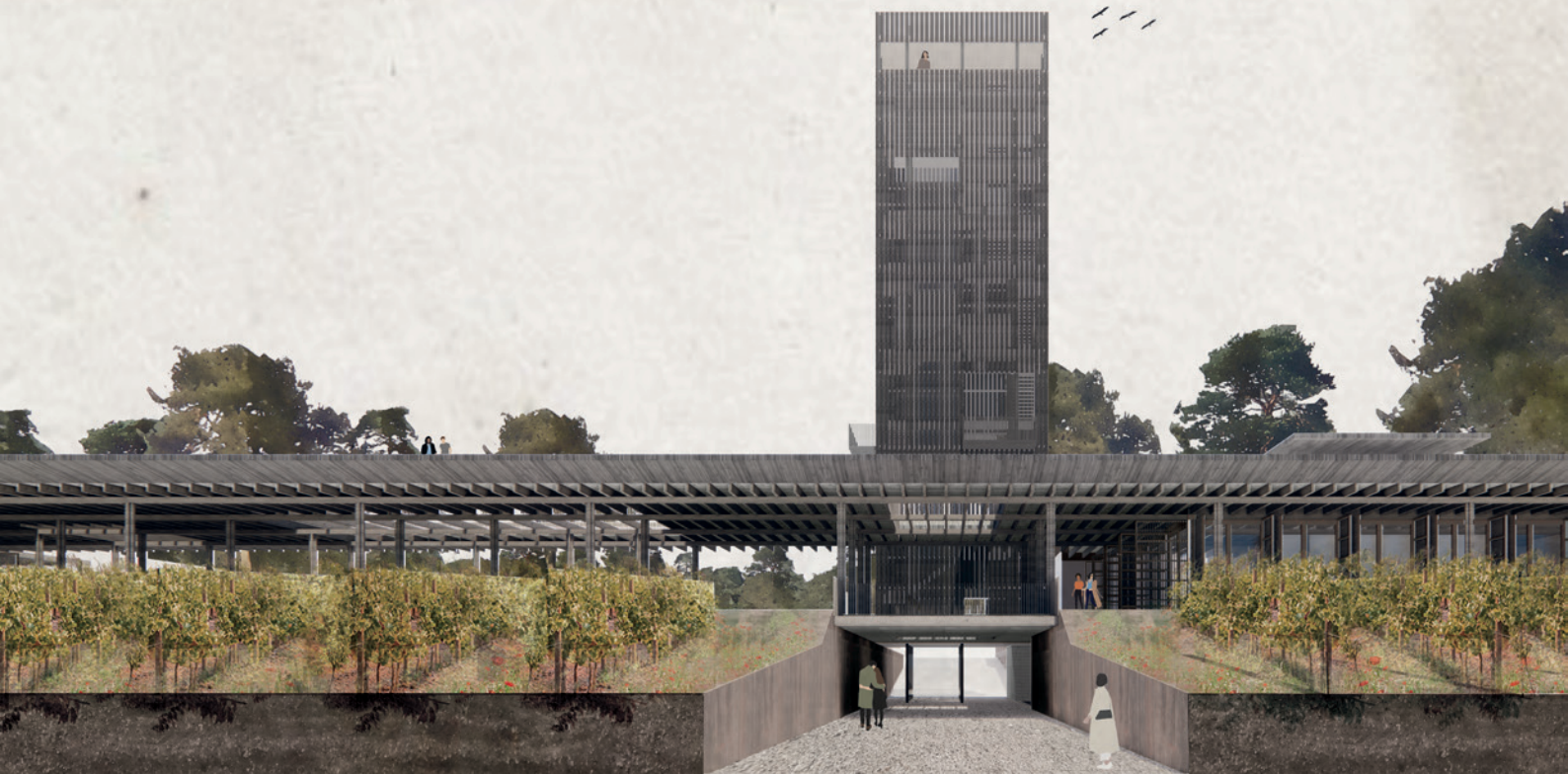

VAN EIGEN BODEM

CHANTAL BELTMAN
Academie van Bouwkunst Amsterdam

CHANTAL BELTMAN

info@chantalbeltman.nl

Academie van Bouwkunst Amsterdam
Master Architectuur
juli 2020

Commissie:

Bastiaan Jongerius (mentor)

Marit Janse

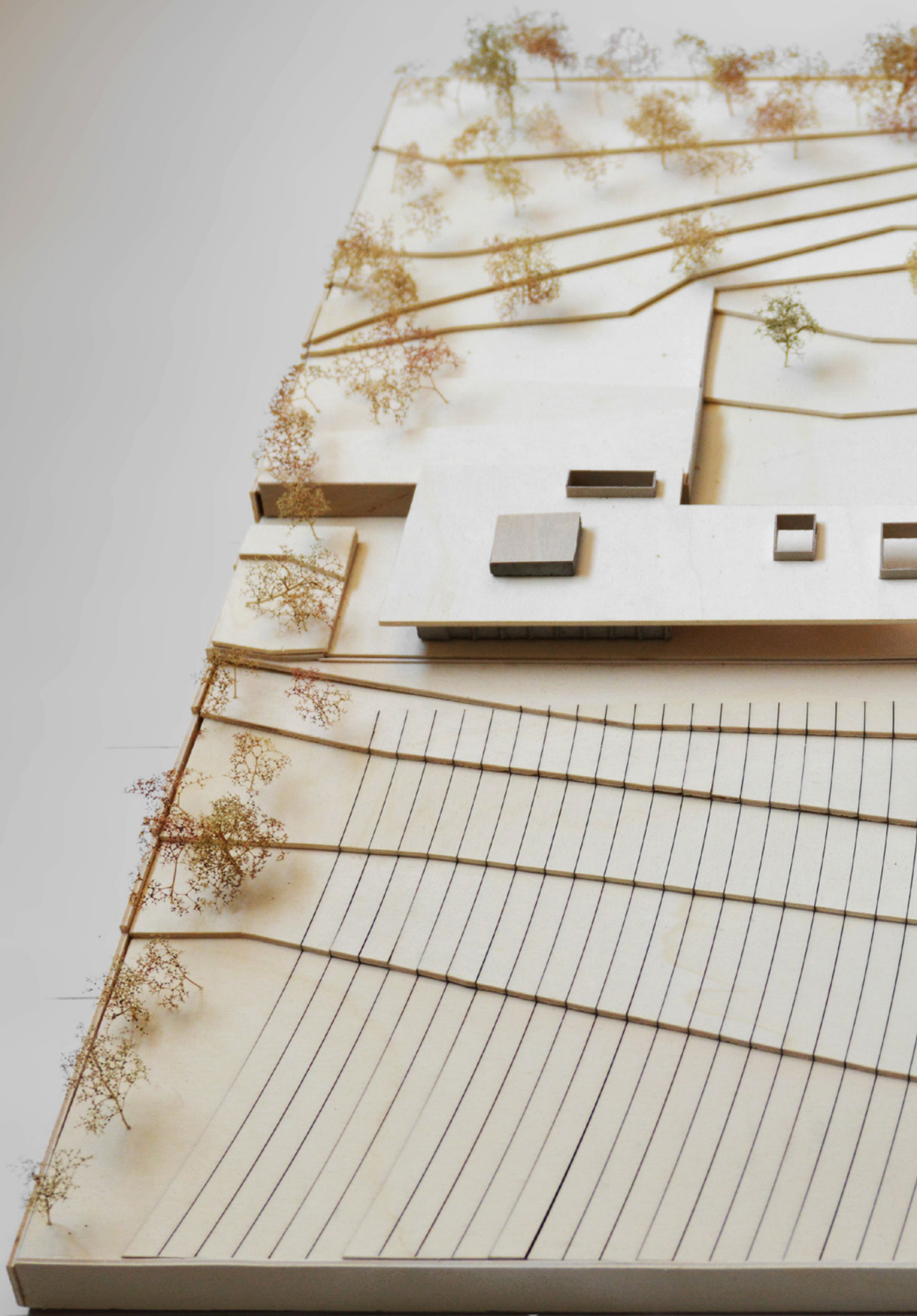
Jarrik Ouburg

Externe commissie:

Marc a Campo

Dingeman Deijs

VAN EIGEN BODEM

INTRODUCTIE	09
Inleiding	10
Ontwerpopgave	12
De wijnmakerij	14
 DE SALLANDSE HEUVELRUG	 19
Geschiedenis	20
Het karakter	22
De omgeving	24
De Holterenk	26
Het Terroir	28
 LANDSCHAP	 31
Historische kaart 1900	32
Ontwerpprincipes landschap	34
Plankaart	36
 ONTWERP	 39
Gebouw onderdelen	40
Langsdoorsnede, programma	44
Werkzaamheden wijngaard	46
Ondergronds -1	48
Begane grond 0	50
Dwarsdoorsnede	56
Daktuin	58
Uitkijktoren met proeflokaal	62
Het dorp, de enk en de berg	66
 TOT SLOT	 69

INTRODUCTIF

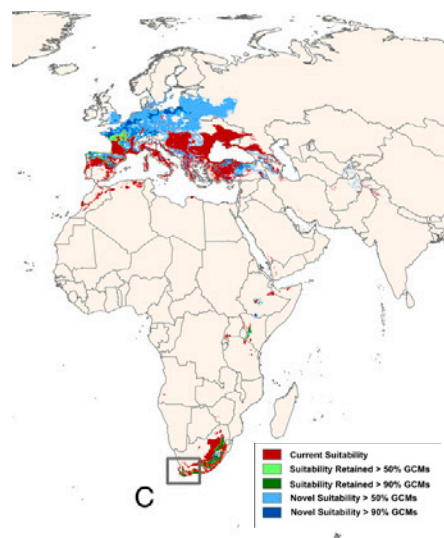
In mijn afstudeerproject heb ik een ontwerp gemaakt van een wijngoed in het oosten van Nederland. Het project is gesitueerd aan de flank van natuurgebied de Sallandse Heuvelrug op de grens van de natuur en het boerenland. Als wijnmakerij met uitkijktoren biedt het project een uniek uitzicht over de prachtige wijnranken en het natuurgebied.

Als kind ben ik opgegroeid tussen de landerijen, koeien en productie processen van mijn ouders melkveehouderij. Door de jaren heen is het landbouw systeem veranderd. De intensieve wijze van productie staat onder druk en gaat ten koste van de bodemkwaliteit, het landschap, de natuur, de biodiversiteit en de boeren zelf. Het combineren van een duurzame landbouw en natuur ontwikkeling is de toekomst.

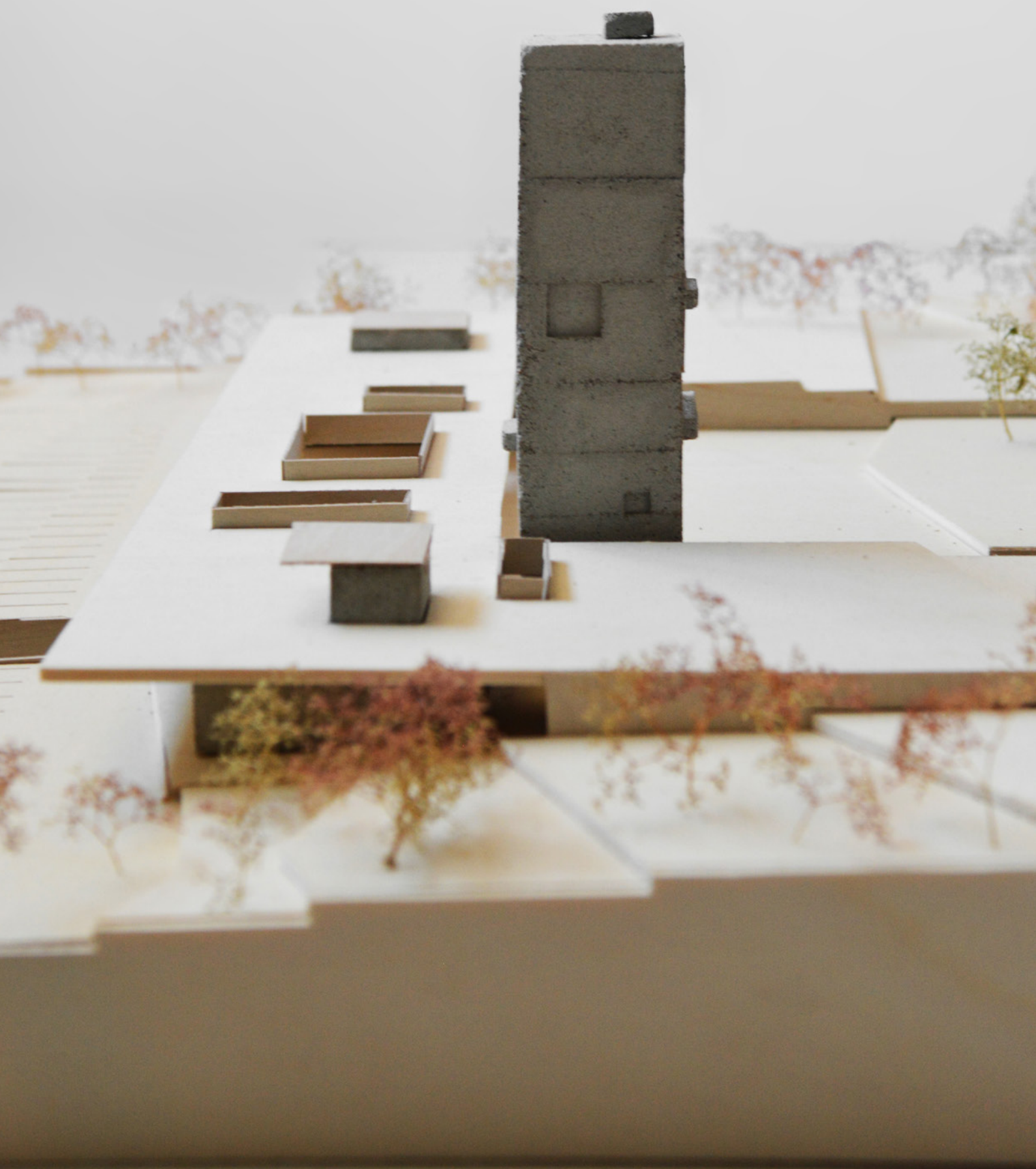
Het is een feit, het klimaat verandert, de aarde warmt op. De impact van klimaatverandering heeft grote gevolgen voor de landbouw. Het wordt warmer, natter, droger en de zeespiegel stijgt. Deze verandering zal er voor zorgen dat er opnieuw moet worden gekeken naar de productie processen en vormen van landbouw. Maar het biedt ook kansen voor de teelt van nieuwe gewassen.

Wat door de droogte van afgelopen jaren voor veel van de Nederlandse gewassen een probleem opleverde, werd voor de wijnbouw een topjaar. Het wijnlandschap is aan het veranderen en de opwarming van de aarde zorgt er voor dat er in 's werelds grootste wijngebieden forse verschuivingen gaan optreden. Over 30 tot 50 jaar zal meer dan vier-vijfde van de wijngebieden in Frankrijk, Italië en Spanje ongeschikt zijn voor de wijnbouw. Deze verschuiving zal naar het noorden toe optreden waardoor wijnbouw in landen als Nederland veel geschikter wordt. Ook zijn er steeds meer 'nieuwe' druivenrassen die beter gedijen op de Nederlandse bodem met biologische aanpak.

Foto: Melkveehouderij Beltman

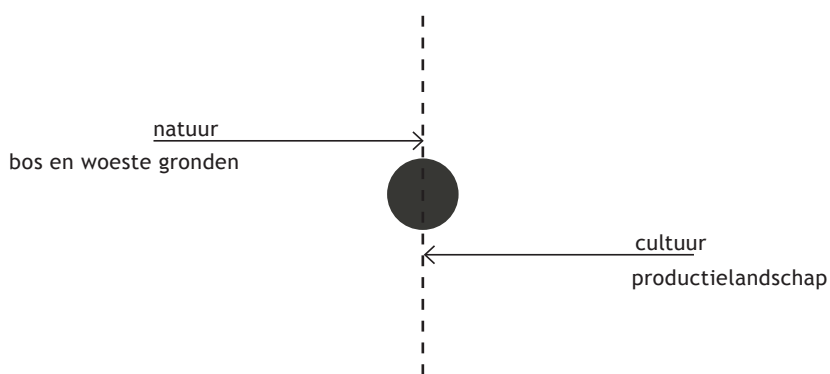
PNAS, Climate change, wine, and conservation

De ontwerpopgave bestaat uit een wijnmakerij met wijngaard, uitkijktoren met proeflokaal en restaurant. De opgave heeft een landschappelijke benadering en maakt op grotere schaal deel uit van natuurgebied de Sallandse Heuvelrug. De exacte locatie is bepaald vanuit het onderzoek naar het beste terroir (p. 28).

Maquette - Het gebouw ligt op de grens van natuur en cultuur waarbij het landschap doorloopt in de daktuin.

Ik heb in het ruimelijk ontwerp antwoord gegeven op de volgende vragen. Hoe wordt het wijngoed een interessante verbindingroute voor de bezoeker van de Sallandse Heuvelrug? Hoe verhoudt het verbouwen van een nieuw soort gewas zich tot de bestaande landbouw structuren? Welke ingrediënten biedt het landschap voor de architectuur van het gebouw? Wat is de invloed van het productie proces op de organisatie van het gebouw en het landschap?

Wijngaard - Wagenings Wijngoed, Nederland, Gelderland

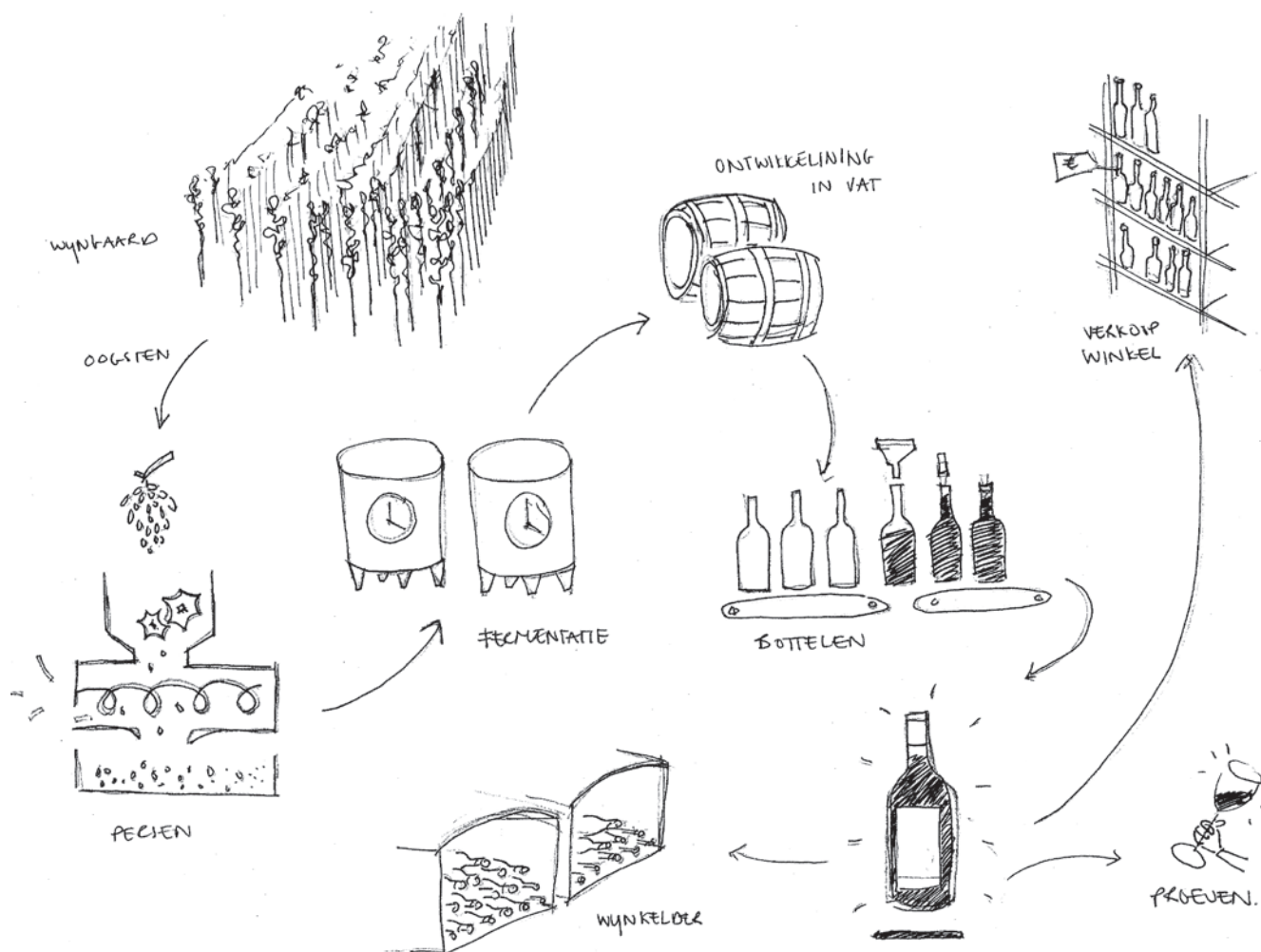
Persmachine - Wijnhoeve de Kleine Schorre, Nederland, Zeeland

RVS vaten (rijping) - Wijnhoeve de Kleine Schorre, Nederland, Zeeland

Onsteler - Wijnhoeve de Kleine Schorre, Nederland, Zeeland

Wijn is het resultaat van twee verschillende werkzaamheden, eerst het werk in de wijngaard, de wijnbouw. Daarna het werk in de kelder, waar de druiven wijn worden, dat is de wijnmakerij. Het is een langdurig proces

Antinori Winery, Italië

Antinori Winery, Italië

Antinori Winery, Italië

Foresteria, Italië

Antinori Winery, Italië

DE SALLANDSE HEUVEL RUG

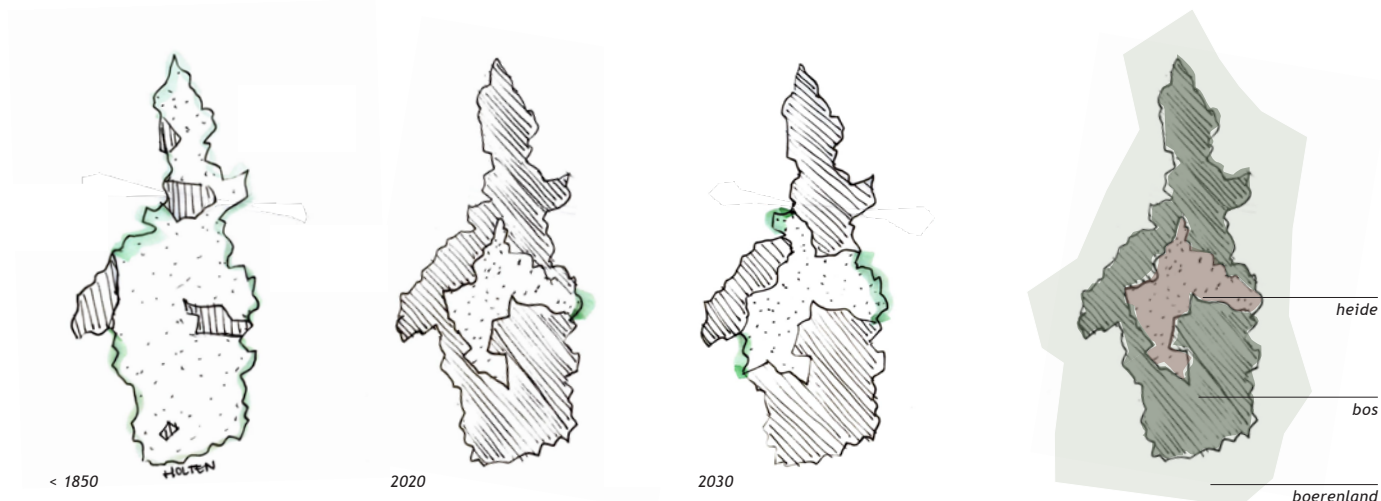
Klimaatverandering is van alle tijden, tijdens de voorlaatste ijstijd schoven vanuit Scandinavië dikke gletsjers Nederland binnen. Het landijs duwde zand en leem voor zich uit en stuwde het voor en naast zich op. De hierdoor gevormde heuvels worden stuwwallen genoemd en vormen samen het ijstijdlandschap. De Sallandse Heuvelrug is z'n stuwwal en heeft een geheel eigen karakter in het Overijsselse landschap.

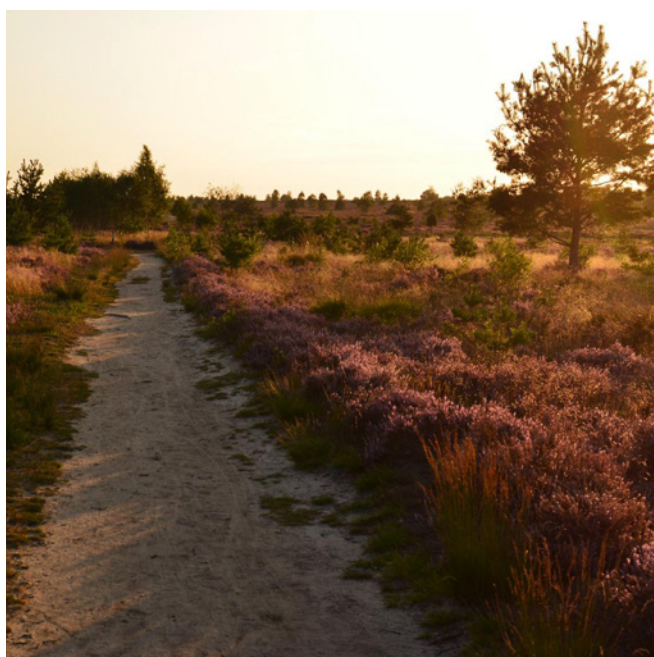
Beeldbank Erfgoed Rijssen-Holten, Holterberg

De meeste nederzettingen werden onderaan de stuwwalflanken gesticht, aan de kant waar de stuwwal grensde aan de vruchtbare weidegronden. Hier ontstonden de esdorpen, akkercomplexen op de flanken van de stuwwal.

De stuwwal toppen bestonden uit uitgerechte heidevelden. De heide en het agrarisch landschap was vrijwel boomloos. De landbouw en natuur lagen als één lappendeken door elkaar. Vanaf de tweede helft van de negentiende eeuw werden deze heidevelden voor een groot deel beplant met bossen voor houtproductie. Het gevolg dat de heide wordt omsloten door bossen en er vrijwel geen verbinding met het omliggende landschap is.

Er zijn ontwikkelingen gaande om meer open verbindingen te maken met het boerenland ter behoeve van de biodiversiteit en landschappelijke waarde.

De droge heide, naaldbomen en het heuvelachtige landschap geven De Sallandse heuvelrug elk seizoen en tijdstip van de dag een nieuw aanzicht en karakter.

Foto's de Sallandse Heuvelrug door Nicole Beltman

Filosofie van het landschap, Ton Lemaire

Vincent van Gogh

“De strenge poezy van de echte hei... De heide is ietwat monotoon als het middag is en de zon schijnt vooral... Dan - op dat heete middaguur is de heide verre van liefelijk soms - is agaçant, vervelend en vermoeiend als de woestijn, even onherbergzaam en als ‘t ware vijandig. Het te schilderen in dat volle licht, en de wijking der plannen tot in ‘t oneindige te geven, is iets waarmen duizelig van wordt.”

HELLENDOORN

HAARLE

NIJVERDAL

DE SALLANDSE
HEUVELRUG

PLANGEBIED:
DE HOLTERENK

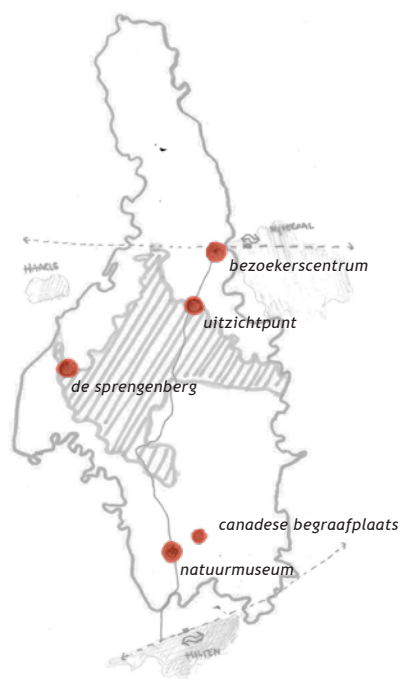
RIJSSEN

HOLTEN

NS verbinding - wandelroute

Hotspots

DE HOLTERENK

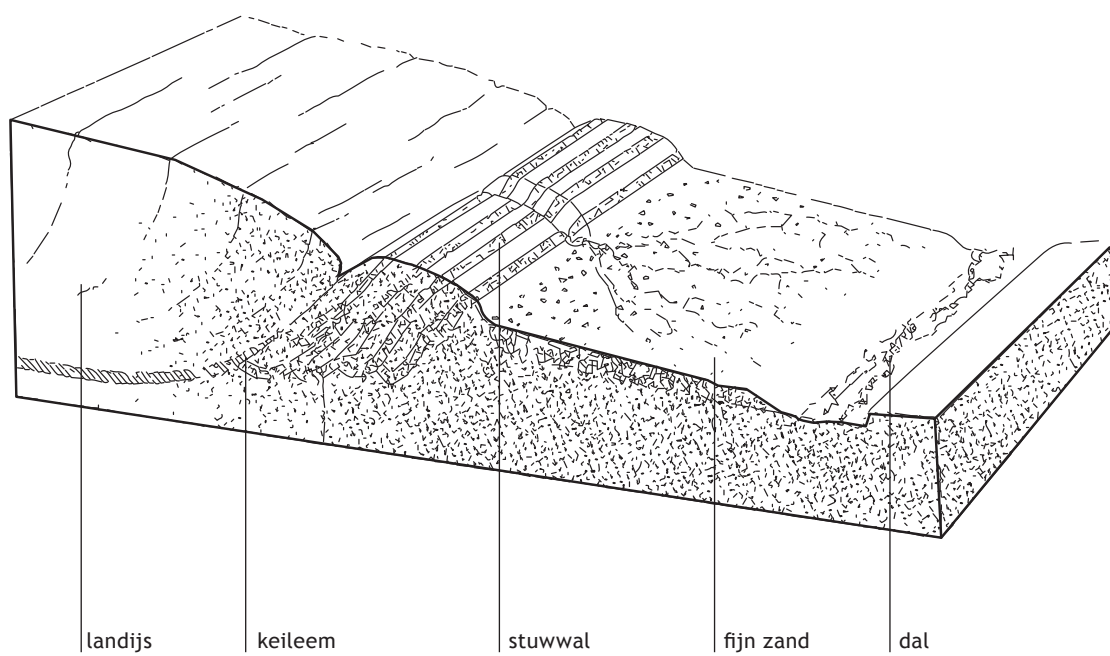
Ten zuiden van de Sallandse Heuvelrug ligt het plangebied: de Holterenk. De Holterenk ligt aan de rand van het dorpje Holten en heeft een open karakter. Holten is een oude agrarische nederzetting die op de flank van de stuwwal ligt. De Marke Holten ontstond in de Middeleeuwen, de naam Holten verwijst naar de Holterberg (hoog opgaand bos) een vrijwel geheel met bos begroeide berg. Een belangrijk aspect van “Het aangezicht van Holten” is de relatie tussen de Dorsprand, de Holterenk en de gesloten bosrand. Het open landschap van de Holterenk vormt een enorme kwaliteit voor de relatie tussen het dorp, de enk en de berg.

KLIMAAT

TERREIN

BODEM

Aan de flanken van de Sallandse Heuvelrug zijn leemachtige gronden te vinden die geschikt zijn voor wijnbouw. De natuurlijke omgeving waarop wijnbouw plaatsvindt heet het terroir. Het terroir kenmerkt de uiteindelijke smaak van de wijn, waardoor elke terroir uniek is. Je kunt het terroir onderscheiden in 3 factoren: klimaat, terrein en bodem.

Klimaat: De smaak van een vrucht verandert door een specifieke hoeveelheid warmte en water die de plant ontvangt.

Terrein: De positie van de wijngaard heeft een Noord-Zuidelijke ligging voor optimale bezonning.

Bodem: Druiven hebben wortels die tot diep in de bodem dringen, hierdoor is de plant goed bestand tegen droogte. De grond moet het water goed kunnen afvoeren en vasthouden in de diepere grondlagen.

LANDSCHAP

Voor het ontwerp van het landschap en de wijngaard is de kaart van 1900 als uitgangspunt gekozen. Hier zijn de landschappelijke structuren en kenmerken goed zichtbaar. Met zorg en aandacht voor de enk heb ik gekeken naar wat ik wil behouden, terug wil brengen en wat er wordt toegevoegd.

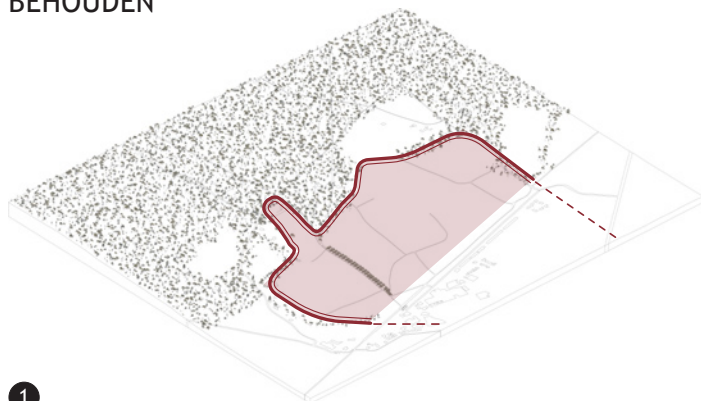

Het open karakter van de enk

Verbinding dorp - enk - berg

BEHOUDEN

1

Karakter van de Holterenk

- Open en aaneengesloten akkercomplex
- Hoger gelegen landschap
- Omgeven door een enkwal/houtwal
- Gelaagd landschap

2

Beukenlaan

De Beukenlaan is de belangrijke verbinding tussen het dorp (Holten), de enk (Holterenk) en de berg (Holterberg).

TERUGBRENGEN

5

Uitkijktoren

Baken in het landschap. Noord Zuid georiënteerd met uitzicht over de Sallandse Heuvelrug en wijngaard. Historische relatie met de voormalige uitkijktoren.

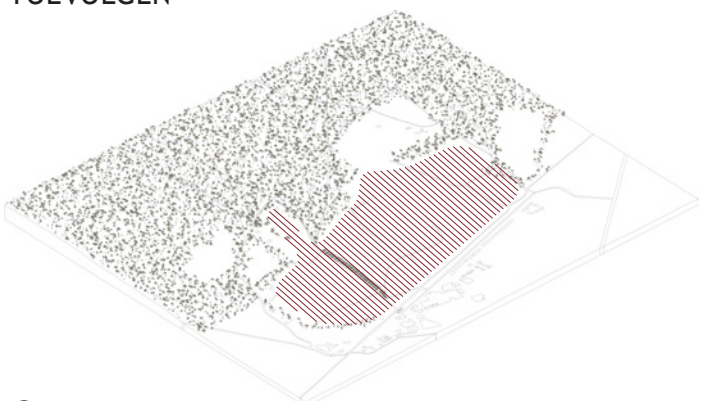

6

Openheid Holterenk

Het verwijderen van bomen langs de laan ter verbreding van de wijngaard. Bomen die worden verwijderd zullen worden hergebruikt in architectuur en landschap.

TOEVOEGEN

8

Wijngoed

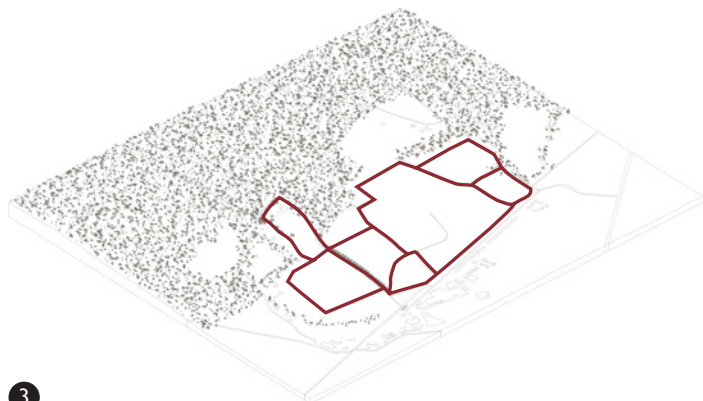
De wijnranken volgen de glooiing en paden en zijn noord - zuid georiënteerd. De wijnmakerij is gepositioneerd op de hoogste punt van de flank.

9

Entree in het landschap

Op het knooppunt van de enk.

3

Logistieke padenstructuur

Productiepaden uit bestaande structuur

4

Bestaande uitkijpunten in het landschap

- Gelegen naast het station van Holten
- Gelegen aan de rand van het bos

7

Woeste gronden

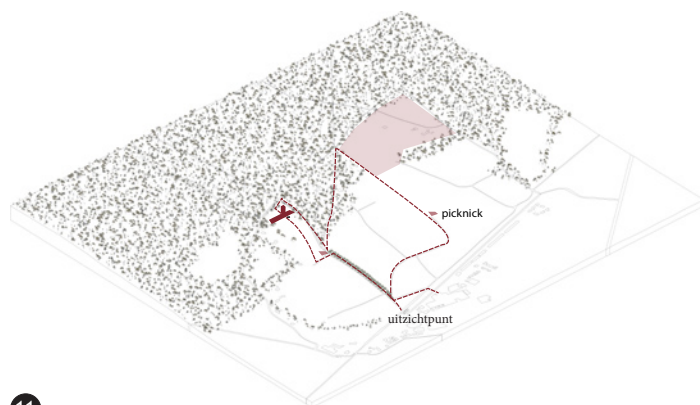
Open verbinding met de omgeving tbv biodiversiteit, gevarieerde landschappen. bos en heide.

10

Biodiversiteit

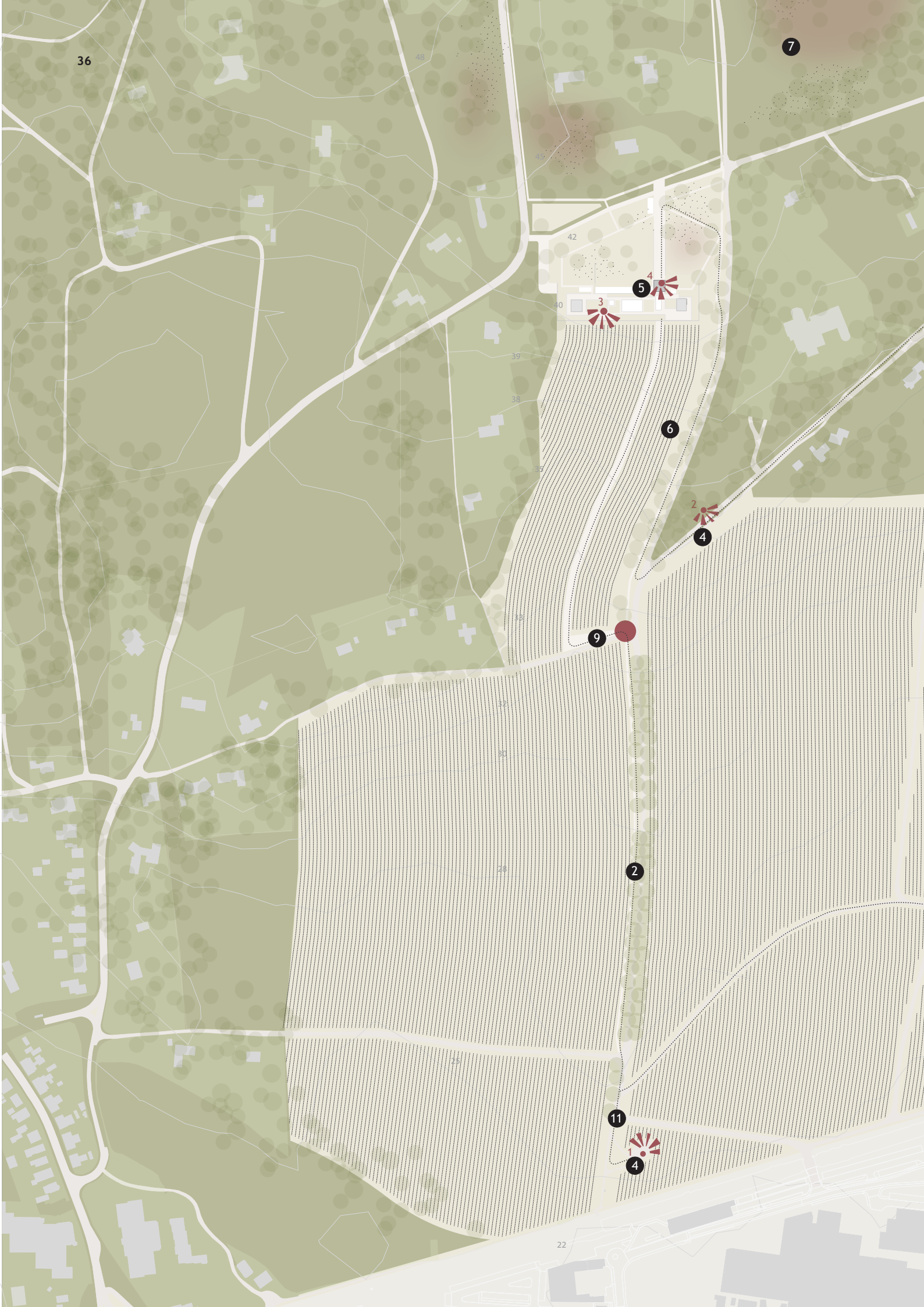
leefgebied creëren voor de inheemse soorten zoals de zandhagedis, solitaire bijen, hazelworm, nachtzwaluw, roofvogels.

11

Recreatieve route

Langs bestaande uitkijpunten, de camping en picknickplaats.

PLANKAART

LEGENDA

Uitzichtpunt 1: bestaand uitzichtpunt onder aan de enk
Uitzichtpunt 2: betaand uitzichtpunt verborgen in de enkwal
Uitzichtpunt 3: de daktuin
Uitzichtpunt 4: boven in de uitkijktoren

Entree wijngoed

Camping De Holterberg

Picknickplaats

Recreatieve route

Spoorlijn

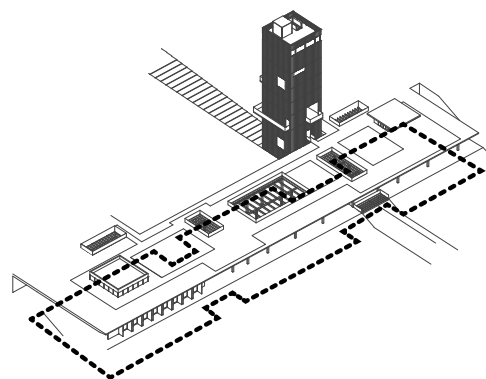
Toegang dorp - enk

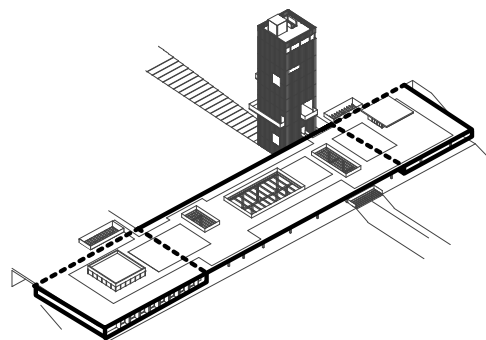
Verbinding NS aan enk

ONTWERP

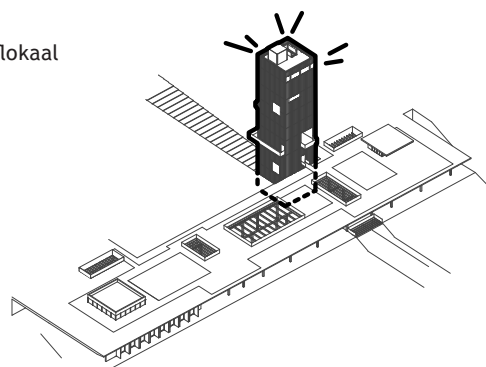
1 ONDERGRONDS
productiestraat

2 POORT
erf en daktuin

3 TOREN
uitzicht en proeflokaal

De architectuur van het gebouw bestaat uit 3 belangrijke onderdelen. Elk hebben een eigen functie in het project.

Ondergronds

Onder de grond zijn de ruimtes langs de productiestraat georganiseerd. Naast deze pragmatische route kan ook de bezoeker het wijnproces volgen.

Poort

De poort is de visuele verbinding en framed het landschap aan weerszijde. Onder het dakvlak ligt het erf waar gewerkt kan worden tijdens drukke oogst periodes. Het dak fungeert als daktuin die voortvloeit uit het landschap.

Toren

De toren is het baken in het landschap en oriëntatiepunt op de route in noord-zuidelijke richting. Een trap meandert door de toren langs uitzichtpunten waar het landschap in verstilling kan worden ervaren. Boven in de toren zit het proeflokaal waar met een weerszinnig uitzicht de wijn kan worden geproefd.

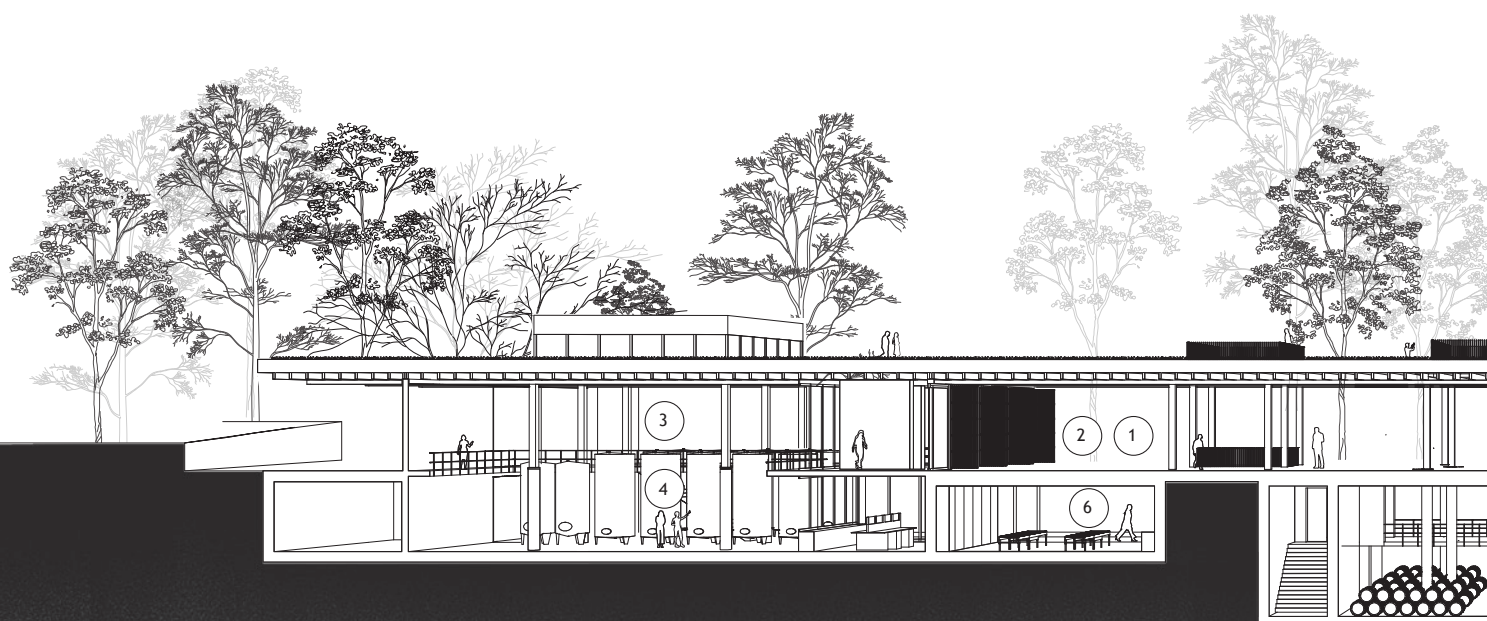
Wandelroute door de wijngaard

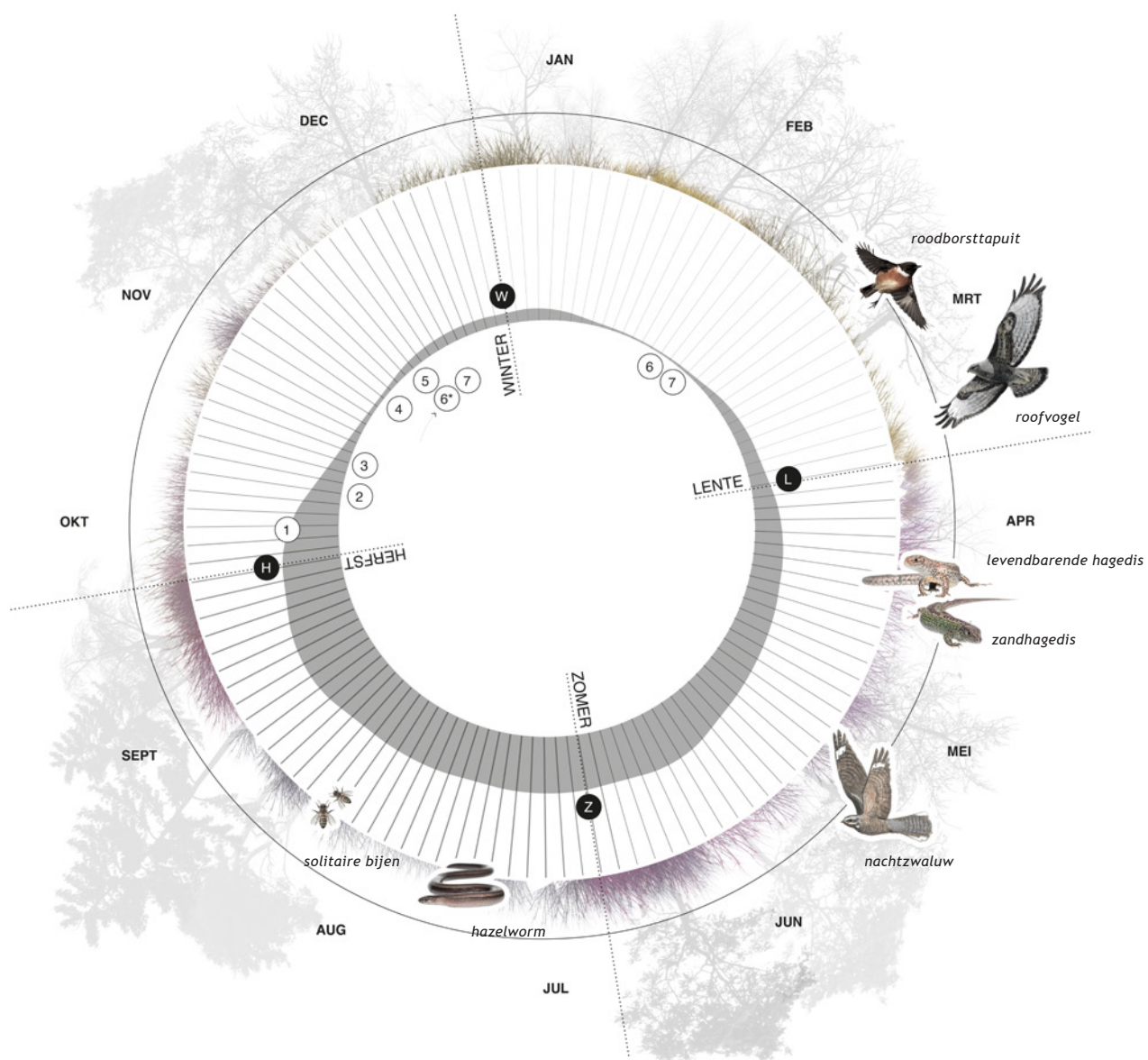
Lange snede door het landschap eindigt onder het gebouw

PRODUCTIE PROCES IN DE WIJNMAKERIJ

- 1 Oogsten
- 2 Sorteren
- 3 Persen
- 4 Fermentatie
- 5 Opvoeding / rijping
- 6 Bottelen
- 7 Proeven / verkoop

WERKZAAMHEDEN IN DE WIJNGAARD

Lente

Takken aanbinden

Druivensnoei

Scheuten leiden en vastzetten

Zomer

Scheuten leiden en vastzetten

Handmatig bladeren plukken

Scheuten toppen

Trosdunnen

Oogst

Herfst

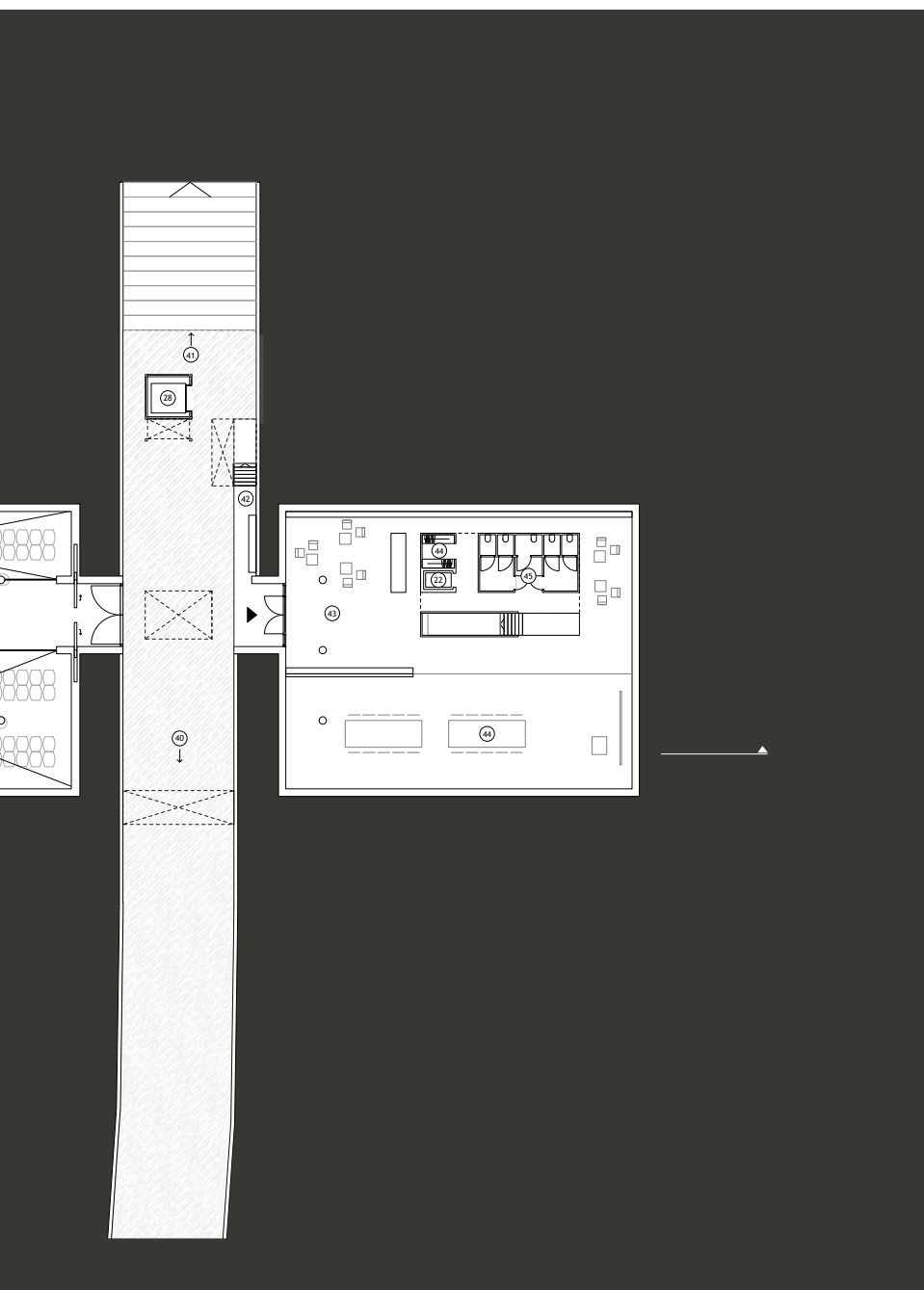
Oogst

Wintersnoei

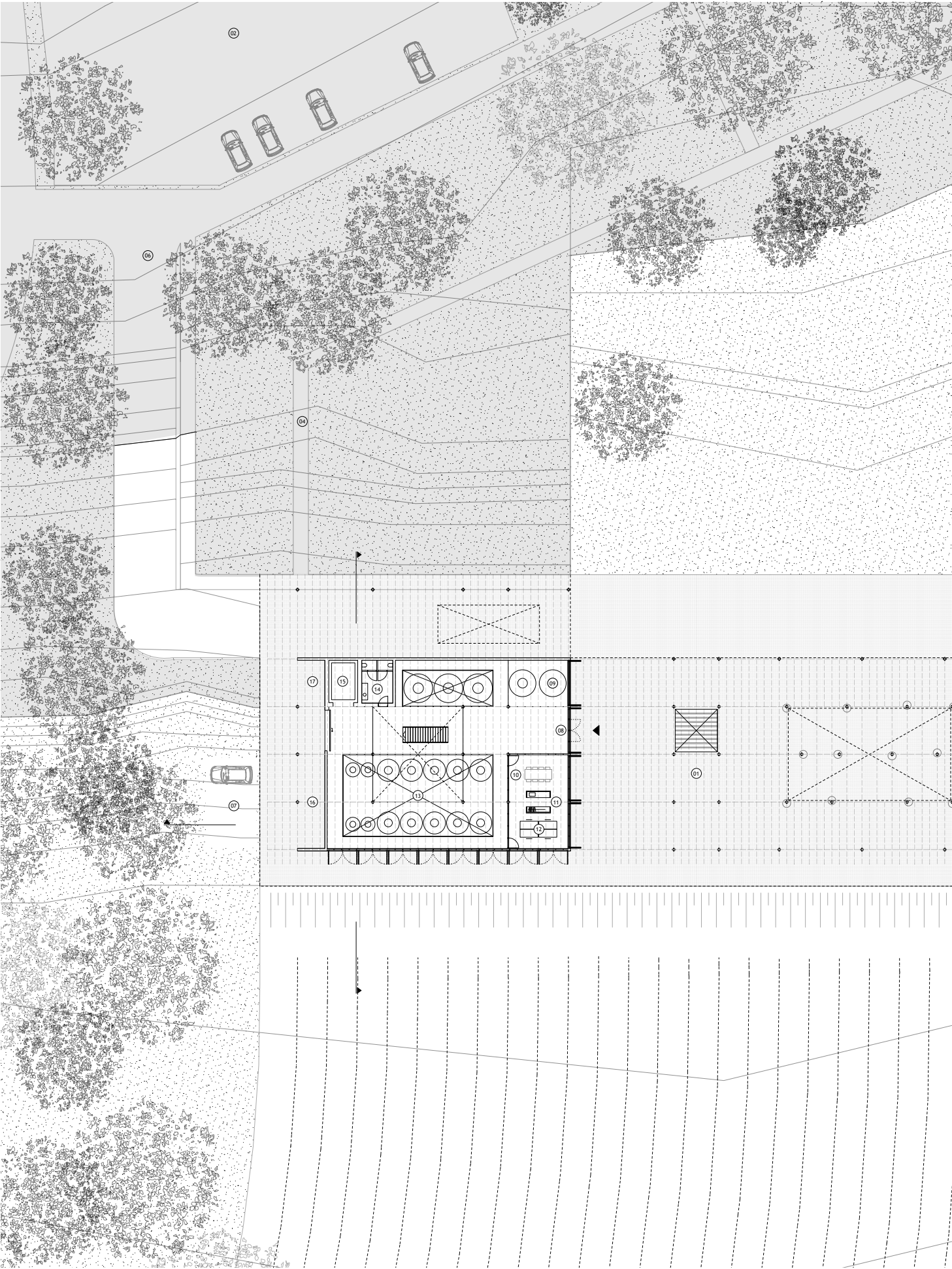
Winter

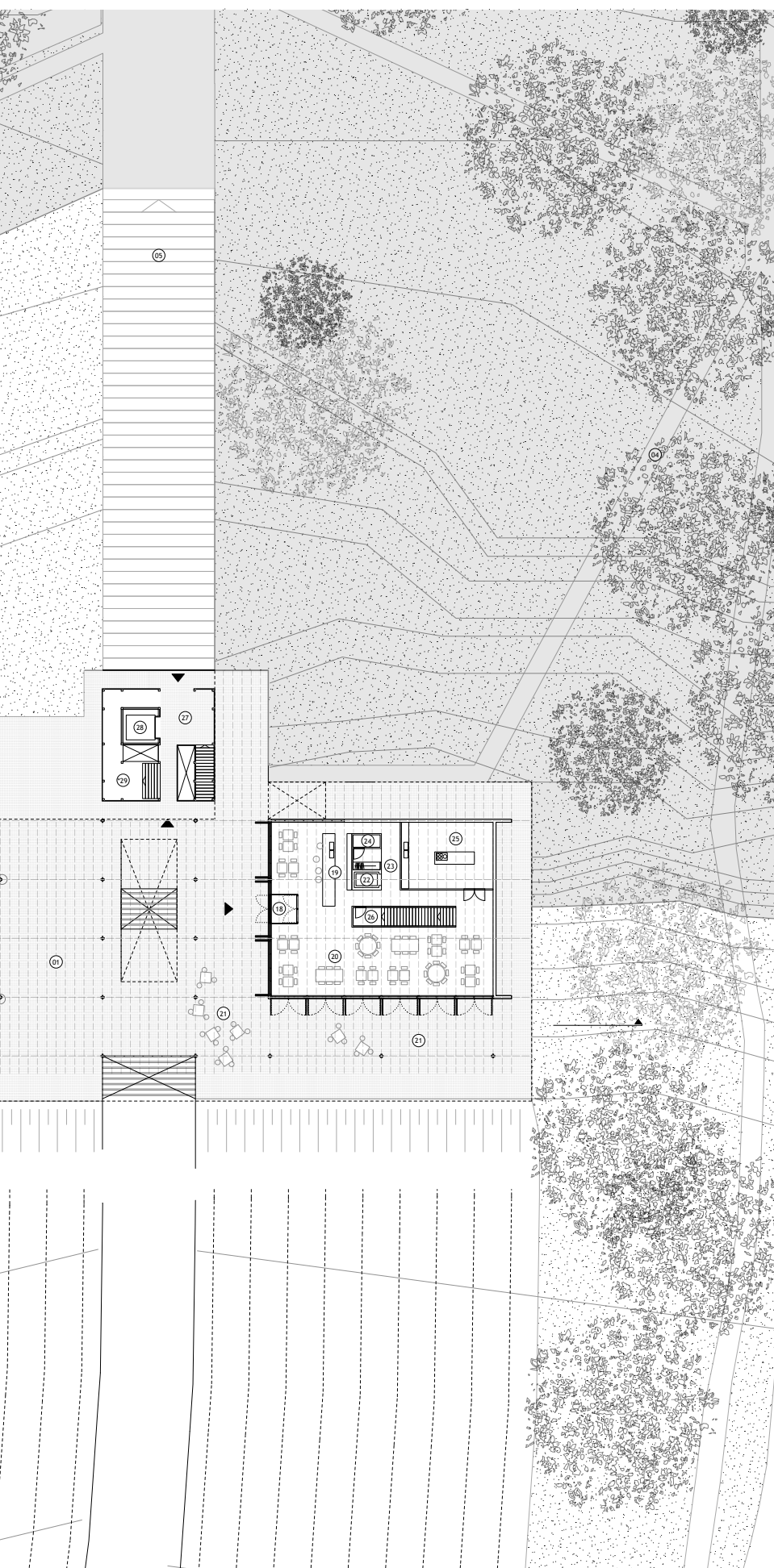
Wintersnoei

Ruimtenummers ondergronds -1

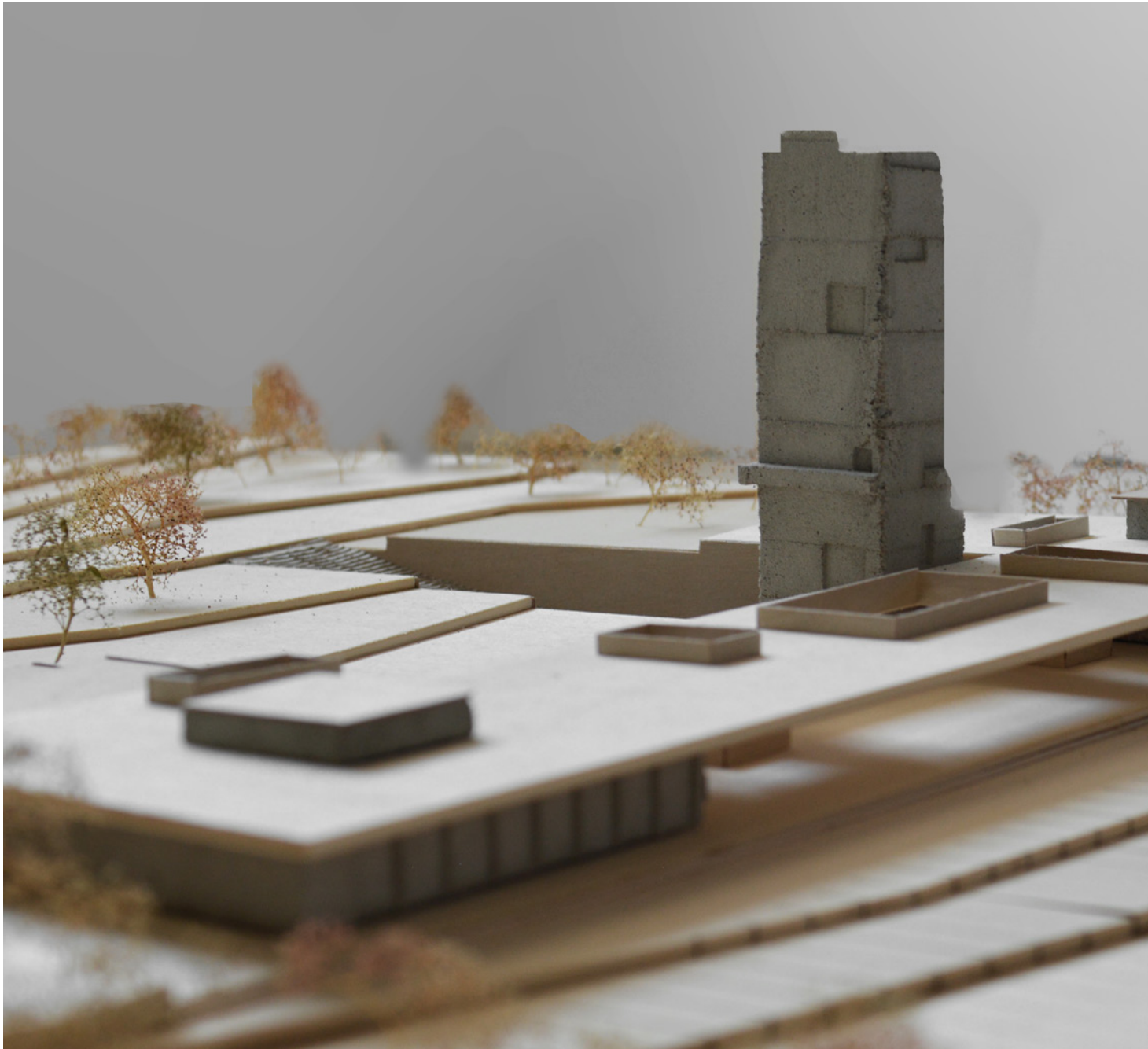
- 30 Productiestraat
- 31 RVS vaten
- 32 Techniek
- 33 Opslag / berging
- 34 Berging
- 35 Laboratorium
- 36 Bottelen
- 37 Flessen opslag
- 38 Goederenlift
- 39 Rijping houten vaten
- 40 Doorgang naar de wijngaard
- 41 Trap naar natuurlijk landschap
- 42 Entree toren
- 43 Ontvangstruimte
- 44 Multifunctionele ruimte
- 45 Garderobe
- 46 Toiletten

Ruimtenummers begane grond 0

01	Erf
02	Parkeren auto bezoeker
03	Parkeren fiets bezoeker
04	Voetpad over daktuin
05	Entree trap
06	Ingang transport en personeel
07	Parkeren personeel
08	Entree wijnmakerij
09	Persruimte
10	Personeelsruimte
11	Pantry
12	Kantoor
13	Fermentatie hal
14	Toiletten
15	Goederenlift
16	Machines
17	Houtopslag
18	Entree restaurant
19	Bar
20	Restaurant
21	Terras
22	Personenlift
23	Garderobe
24	Miva toilet
25	Keuken
26	Berging
27	Entree uitkijktoren
28	Lift
29*	In de toren:
Proeflokaal
Winkel
Uitzichtpunten

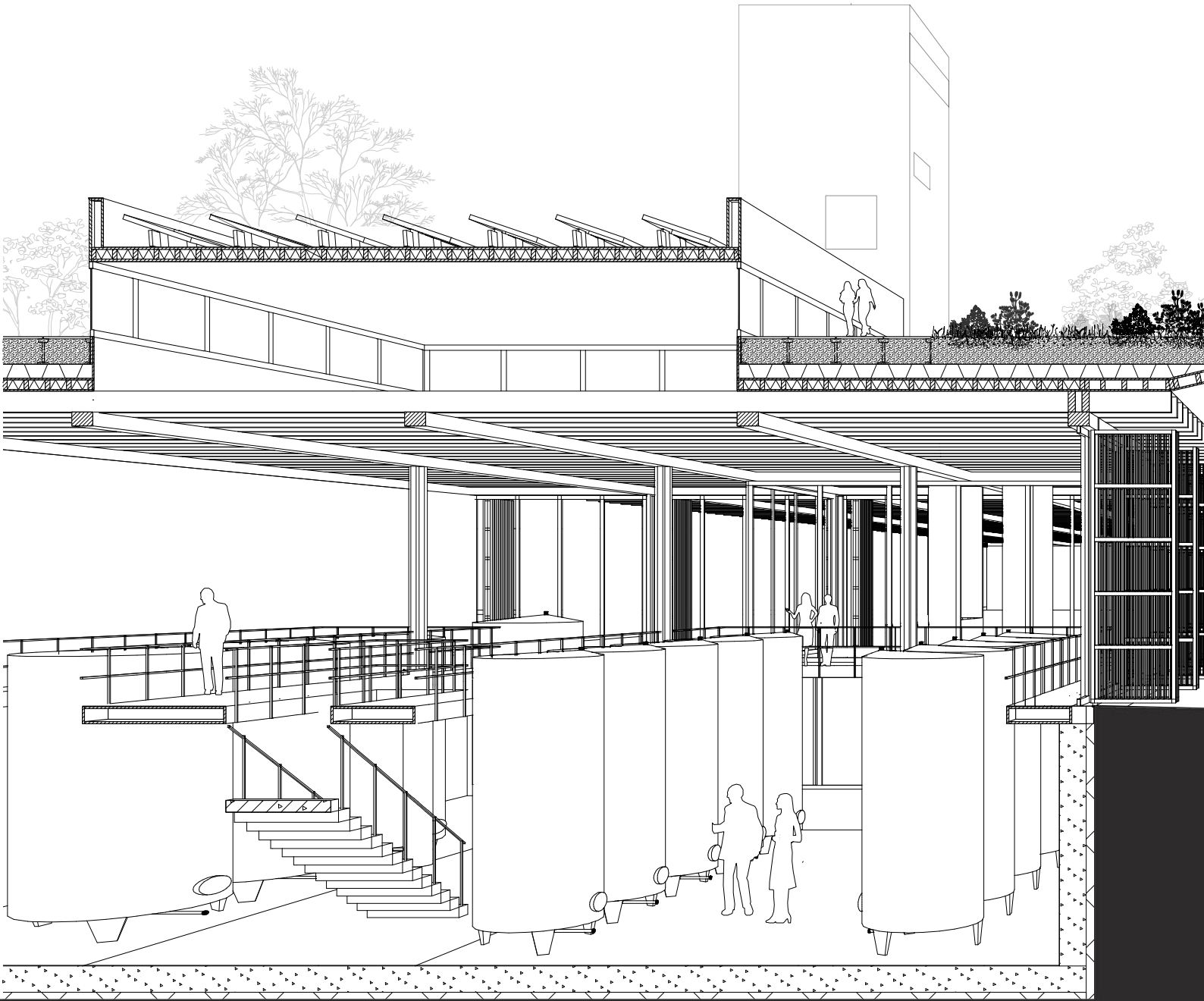
Maquette - Het langerekte volume is vermolden met het landschap, de toren werkt als baken in het landschap.

Fermentatie hal - Grote RVS vaten in een dubbelhoge ruimte in verbinding met het erf en de wijngaard.

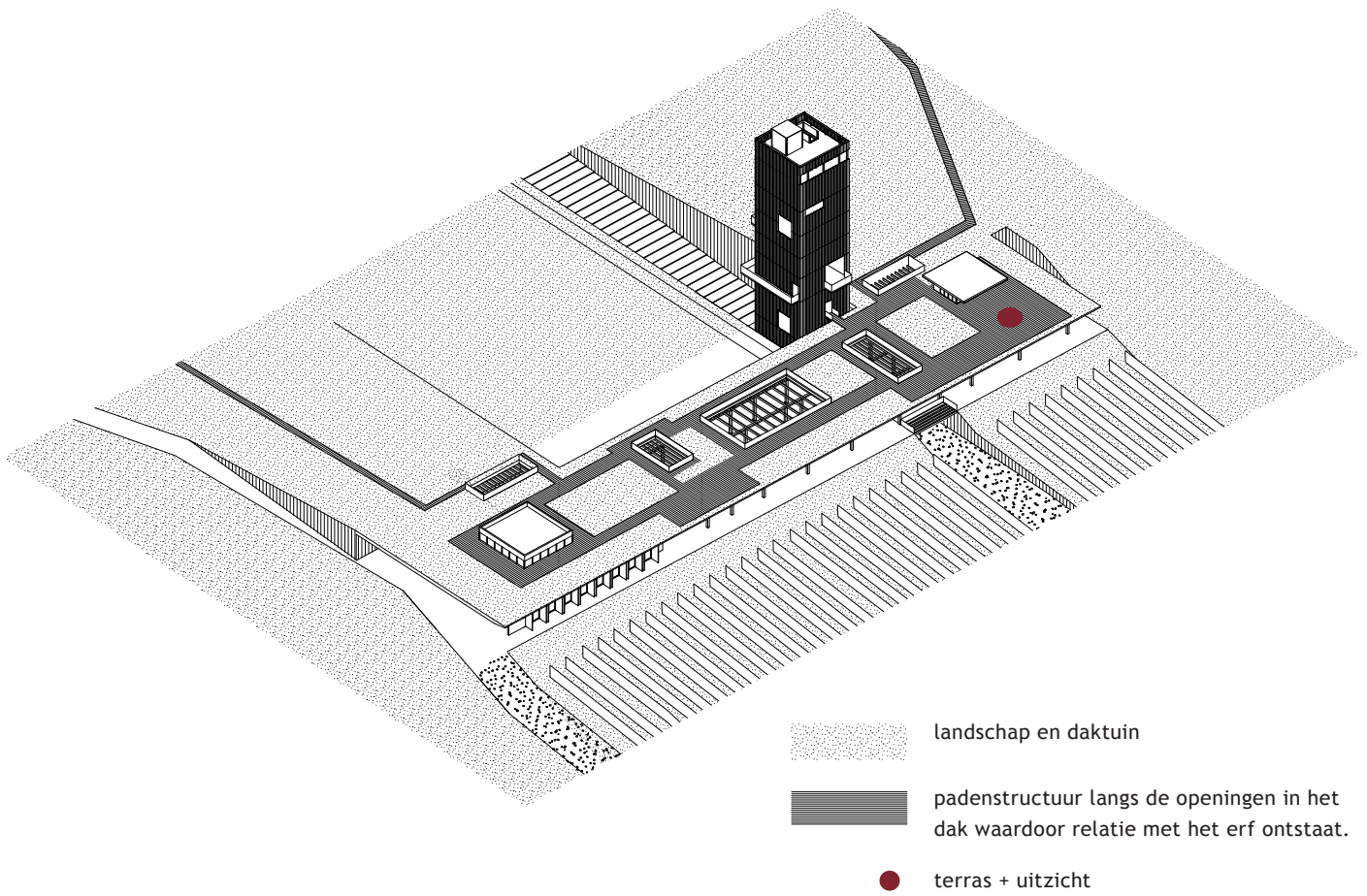
Wijnkelder "schatkamer" - De wijn ligt diep onder de grond met een eigen klimaat en wordt niet verstoord.

Daktuin - Het landschap loopt over in de daktuin met een bloemen, kruiden en gewassen voor de wijngaard en restaurant.

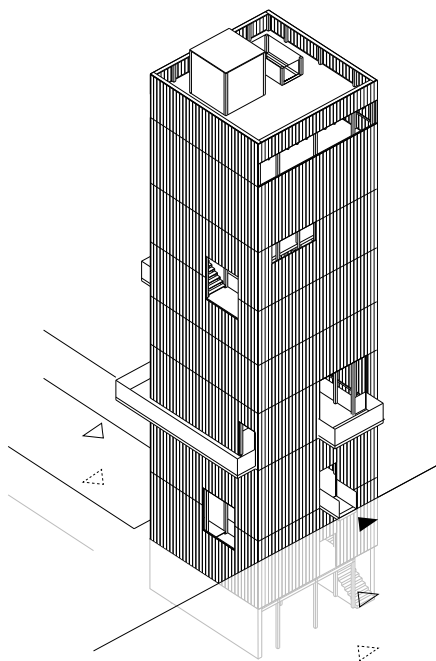

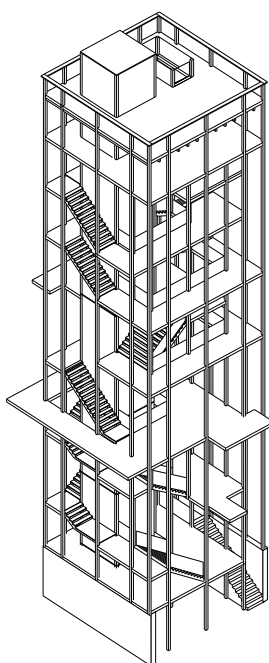
Openingen in de toren met uitzicht op het omliggende landschap. Openingen in het dakvlak waardoor de relatie met het erf zichtbaar blijft.

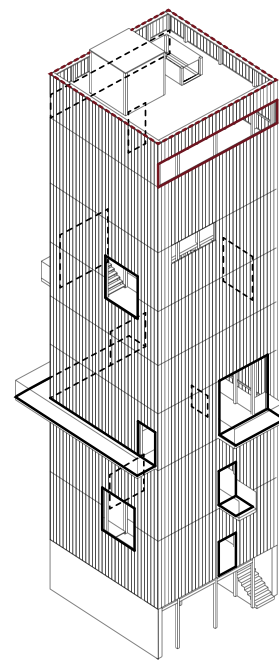
Entree's

- ▷ -1 ondergronds
- ▷ 0 begane grond
- ▶ v1 daktuin / landschap

Routing

belevingsroute: trap meandert
door de toren langs uitzichtpunten
directe route: lift

Programma

- Uitzichtpunten op de route
- Proeflokaal
- 360 graden uitzicht

De houten toren heeft een gevel die bestaat uit gezaagde houten latten afkomstig van de Sallandse Heuvelrug.

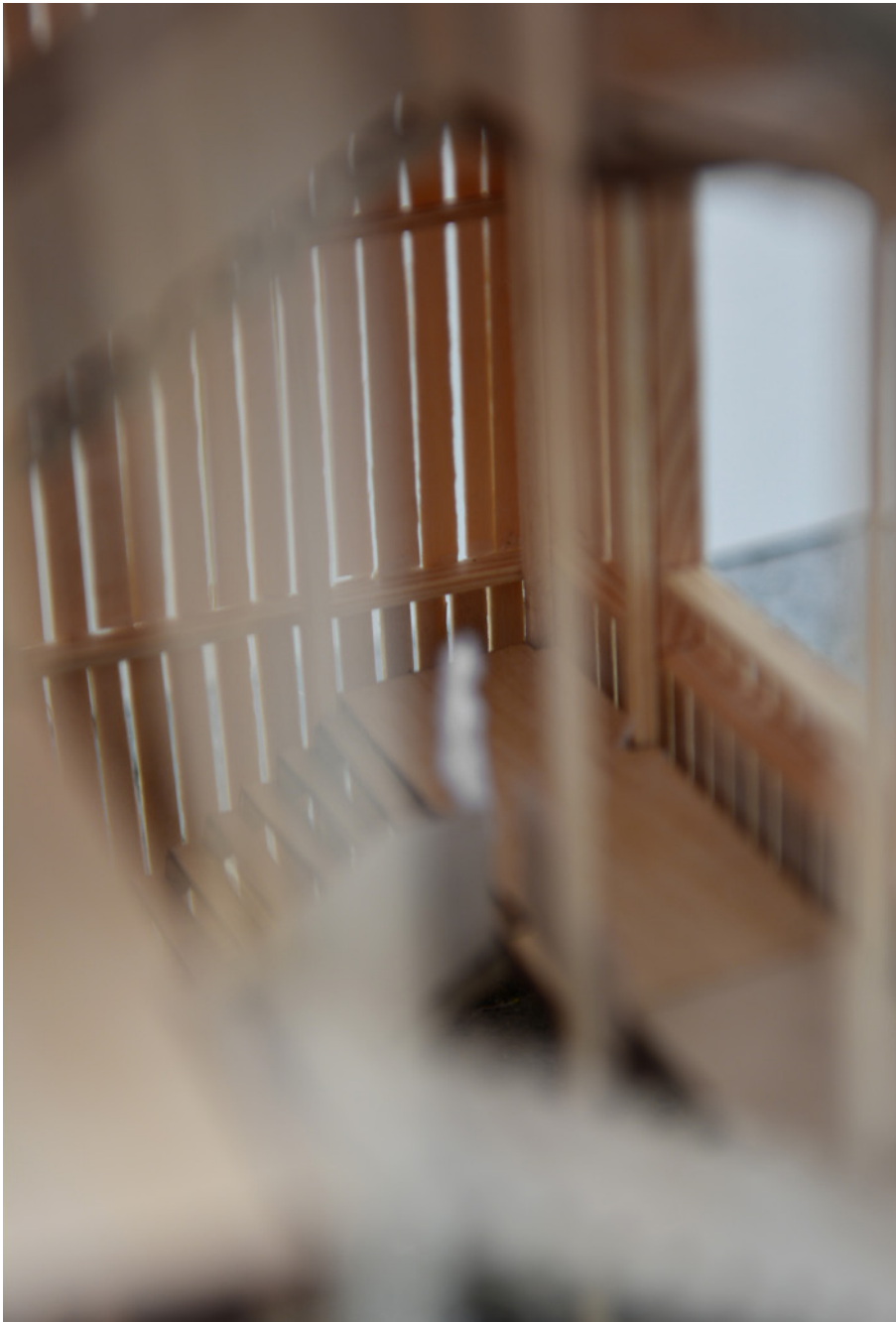
TOT SLOT

Mijn afstuurproject is het resultaat van een zoektocht naar de toekomst van ons boerenland. Een landschappelijke en architectonische opgave waarbij ik op verschillende schalen veel heb mogen leren over de plek waar ik vandaan kom.

Beeldbank Erfgoed Rijssen-Holten, Holterberg

Ik ben opzoek gegaan naar de verweving van de natuur en productielandschap door precies op deze grens het gebouw te situeren. Het is een natuur inclusief project waar de architectuur vanuit de landschappelijke kenmerken tot stand is gekomen. De wijnmakerij een nieuw soort typologie verweven in dit landschap en een toren die een baken is op de route over de Sallandse Heuvelrug. Het project is een aangezicht van Holten, de Holterenk en de Holterberg. Een plek van bedrijvigheid rondom het productieproces waar de wijn van dit gebied wordt gemaakt. Een plek waar je kunt genieten van de wijn, van eigen bodem.

CHANTAL BELTMAN
info@chantalbeltman.nl
+31 (0) 6 304 177 98

Academie van Bouwkunst Amsterdam
Master Architectuur
juli 2020

